

Л. В. Сидельникова,
Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

ВИВЧЕННЯ ПІКТОГРАФІЧНОГО ПИСЬМА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ У ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОМУ АСПЕКТІ

Роботу присвячено вивченню особливостей піктографічної писемності у сучасній французькій мові. В представленій статті вперше на матеріалі системи літерних знаків французького алфавіту встановлено, що латинські літери мають піктографічні властивості, які передають універсальні значення при перекладі.

Ключові слова: піктограма, літерний знак, писемність, переклад, французька мова.

Работа посвящена изучению особенностей пиктографической письменности в современном французском языке. В представленной статье впервые на материале системы буквенных знаков французского алфавита установлено, что латинские буквы имеют пиктографические качества, которые передают универсальные значения при переводе.

Ключевые слова: пиктограмма, буквенный знак, письменность, перевод, французский язык.

The research focuses on the characteristics of pictographic writing in modern French language. In the present article for the first time on the material of the French system of alphabet signs found that the letters have a pictorial quality that convey universal values in translation.

Key words: pictogram, alphabet sign, writing, translation, French language.

Актуальність дослідження визначається оновленням підходом до вивчення онтології письма, зокрема визначення функціонального навантаження літерних знаків французького письма з метою адекватного перекладу. Таким чином, **метою** нашого дослідження є встановити конструктивний корпус літерних знаків французького письма, представити їх піктографічні властивості та особливості перекладу лексичних одиниць, які мають початкову літеру-піктограму.

Об'єктом дослідження виступають літерні знаки французької писемної мови, **предметом** – піктографічні особливості літер французького письма у перекладознавчому аспекті.

Піктограма – один з видів дописма, який представляє собою малюнкове письмо або картинопис – зображення предметів, подій та явищ за допомогою умовних знаків. Слід згадати, що прототипом піктографічної системи стали символічні предмети та умовні мнемонічні знаки, які мали на меті передачу і закріплення інформації. Поступово таким малюнкам стали надавати певної умовності та символики. Це вже були не просто картинки, а так зване «малюнкове письмо», що в науці отримало назву піктографії.

Піктографія (від латинського *pictus* – написаний фарбами та грецького *grafo* – пишу) була широко розповсюджена у різних народів на останній стадії кам'яного віку. Піктографія зародилася у деяких регіонах світу в один й той же час. Перші з відомих систем піктографії були створені близько 3000 року до нашої ери єгиптянами у північно-східній Африці та шумерами у південному Дворіччі. Піктографічна писемність була відома у месопотамській, єгипетській, китайській та ацтекській стародавніх культурах, а також у деяких народів, що мешкали на території колишнього СРСР (коряки та юкагири). Деякі племена американських індіанців до самого XIX ст. писали за допомогою піктограм: складними ретельно промальованими символами, що зображували поняття та цілі історії шляхом простої візуальної схожості. Слід зазначити, що піктографічна писемність збереглася у єдиного народу – насі, який мешкає у передгір'ї Тибету. Ймовірно таке широке вживання цього виду письма пояснюється тим, що воно є найпростішою формою необхідних господарських або монументальних записів.

Піктографічне письмо з елементами ієрогліфіки, якими користувалися ацтеки, відомі з XIV ст. до нашої ери. Визначеної системи розташування піктограм не було: вони могли зображуватися як горизонтально, так і вертикально, а також методом «бустрофедон» (поворот бика), тобто перший рядок зліва направо, другий – справа наліво і так далі, як орання ниви запряженими биками.

Проблемам піктографії та її інтерпретації присвячено чимало наукових робіт відомих російських (Ю. В. Кнорозов [3], А. І. Давлетшин [1]), українських (Л. Є. Єрмоленко [2]), чеських (Ч. Лоукотка [4]), французьких (А. Фрютігер [6]) та американських вчених (Лаунсбурі, Т. Проскуракова). У зазначених роботах визначається, що особливістю піктографічного письма є його доступність, оскільки воно не пов'язане з конкретною мовою та може бути розшифровано («прочитано») носієм будь-якою лінгвокультури. Піктограми завжди зрозумілі, навіть для відносно неграмотного читача та легкі у зображенні. Невипадково значна кількість піктографічних знаків використовується сучасними культурами у рекламі, комп'ютерній мережі, знаках регулювання дорожнього руху, олімпійській символіці, вивісках тощо як допоміжний засіб спілкування.

Іншою властивістю піктографічного письма є його наочність, що дозволяє передавати невеликі повідомлення та записувати нескладні оповідання. Отже, піктографічне або малюнкове письмо фіксує не мовлення, а безпосередньо образи сприйняття та уявлення. Малюнкове письмо відображає не окремі думки і тим більше не окремі поняття, а сукупність думок, які передають цілісну ситуацію. Цей факт доводить те, що людина мислить скоріш образами, а не окремими думками. Піктограма не називає окремий предмет, вона не слугує засобом позначення, а є цілісним образом просторового зв'язку ситуації. Таким чином, малюнкове письмо представляє собою засіб фіксації наочно-образних форм мислення.

Незважаючи на такі важливі властивості піктографічної писемності як наочність, зрозумілість, доступність, символічність та цілісність образів піктограм, ця писемність має обмежені можливості при потребі

передати якусь складну абстрактну думку або поняття. Саме тому на ранніх стадіях історії письма до числа піктограм стали входити особливі умовні значки, які позначали певні поняття (наприклад, знак схрещених рук символізував обмін). Такі знаки називають ідеограмами [5, с. 27–28]. Розвиток письма у напрямі до ідеографічного був зумовлений із певними змінами у розумовій діяльності людини. У розвитку писемного мовлення, відповідно і у мисленні людини, відбувалося зрушення від чуттєвого сприйманого образу до створення символічних засобів спілкування. У символічному письмі про цілий предмет повідомлялося за допомогою зображення його частини. Наприклад, бажаючи повідомити про тварину, людина зображувала на малюнку лише голову цієї тварини. Такі символічні засоби спілкування, які відображали розвиток абстрагованої роботи мислення, поступово підготували перехід до наступної ідеографічної писемності.

Літери **B, C, O, E, P, S, U, V, Z** у французькому мовному континуумі зберігають піктографічні властивості, оскільки схожі на матеріальні предмети, які їх зображують.

Зокрема, літерні знаки **B, O** мають подібність з будовою рота, очей людини, тому фіксують поняття, пов'язані з фізичною діяльністю зазначених органів. Дві дуги великої або одна маленької літери **B** передають округлі графічні форми, які присутні у словах: *babine (m), bague (f), baille (f), balle (f), ballon (m), ballotte (f), baloune (f), bobine (f), bol (m), bossu (m), bossué (adj.), boucle (f), boudin (m), bouffi (adj.), boule (f), boulet (m), bourgeois (m), bourrichon (m), boussole (f), bouton (m), bracelet (m), bulle (f)* та інші;

дві дуги графічно можуть відображати губи людини або рот (*bouche (f), buccal (adj.), balèvre (f)*), оскільки значна кількість слів із початковою **B** репрезентують акти говоріння, поїдання їжі, пиття, цілування чи подиву, у відтворенні яких активну участь беруть представлені вище органи. Наведемо приклади дієслів та відповідних іменників французької мови, які передають, як правило, нерозбірливе говоріння, базікання (*babiller, babillard (m), baboler, bafouiller, bagout (m), bagouler, balbutier, balbutiement (m), baragouiner, baragouin (m), bégayer, bégaiment (m), bredouiller, bredouillement (m), baliverner, baratiner, barjaquer, bavarder, bavasser, bave (f), baver, bêler, blabla (m), blablater, blandice (f), blêser, bonnir*), процес поїдання їжі (*bâfre (f), bâfrer, becquetance (f), becqueter, bouffe (f), bouffer, boulot (m), boulotter, se bourrer, boustifaille (f), boustifailier, brichetonner, brifer*), пиття (*boire, buvoter, biberonner, boutacher*), подив (*bader, béer, béant*), поцілунок (*baiser, baisoter, bécot (m), se bécoter, bisou (m), bise (f), bisette (f)*);

дві дуги також мають певну схожість з очима людини, тому й лексичному складі французької мови деякі слова з ініціаллю **B** фіксують поняття пов'язані з зором, наприклад: *bernicles (f, pl.), besicles (f, pl.), bigle (adj.), bigler, bigleux (adj.), binocle (m), binoclard (m), binoculaire (adj.)*.

Початкова літера **O** фіксує слова, які пов'язані між собою органами чуття, зокрема, слух та зір. Ймовірно, цей факт зумовлено схожістю будови вуха та ока, що мають округлі форми, з літерою **O**, слух (вухо): *oreille (f), oreillette (f), oreillard (m), oreillon (m), orthacousie (f), otologie (f), ouïr, ouïe (f)* та префікс *-oto*, що позначає «слух», «вухо»; зір (око): *oeil (m), œillade (m), œillère (f), ophtalmologie (f), occultiste (f, m), oculaire (adj.), oculariste (f, m), oculistique (adj.), oхуopie (f)*;

слова, які тим чи іншим способом відображають коло або поняття, пов'язані з формою кола: *orbite (f), orbitage (m), orbe (m), orbiculaire (adj.), oculus (m), œilleton (m), œuf (m), organeau (m)*, префікс *-onc (oncologie (f), oncolique (adj.))*, що позначає пухлину, яка має круглу форму;

здійснення акту мовлення через схожість форми відкритого рота під час процесу говоріння з літерою **O**: *oral (adj.), oraison (m), orgue (m), oraliser, oralité (f), orateur (m), oratoire (adj.), ordinaire (m), orphéon (m), orémus (m)*;

Оскільки графічна форма літери **C** відтворює півколо або чашу, значна кількість слів і має образ кола – *centre (m), centrifugeuse (f), cerceau (m), cercle (m), cintre (m), cirque (m), contour (m), courbe (f), colure (m), circuit (m), cylindre (m), cycle (m), collier (m), couronne (f), collarète (f), chapelle (f), cénacle (f), coupole (f), conférence (f), cive (f), cloche (f)* або чаші – *coupelle (f), coupe (f), calice (m), cruchon (m), cupule (f), cratériforme (adj.), cupulaire (adj.)*. У цьому випадку літерний знак **C** має властивості піктограми.

У французькій мові базова вертикаль літери **P** символізує опору, захист, про що свідчить наступна група слів із початковою **P**: *panonceau (m), panopilie (f), parapet (m), parapluie (m), paravent (m)*, лексичні одиниці із складовим компонентом *para-* від лат. *parare* – захищати, ЛО із складовим елементом *pare-* від франц. *parer* відбивати, захищати, *paroi (f), pavois (m), pébroc (m), pilot (m), pilotis (m), pivot (m), poteau (m), poutre (f)*. Овал представлені літери відображають слова, значення яких відповідають округлим формам, наприклад, *panse (f), pastille (f), pater (m), pelote (f), peloton (m), périf (m), périphérie (f), pneu (m), point (m), pois (m), pôle (m), pomme (f), pommette (f), poquet (m), pot (m), potiron (m), pourtour (m), proéminence (f), pisiforme (adj.), patelliforme (adj.)*, а також відбивають процес мовлення: *palabre (f), parlote (f), parole (f), prolixité (f), phatique (adj.), palabrer, parler, patoisier, périphraser, pérorer, phraser, prêchailler, prêcher, proférer, prononcer*.

Базова вертикальна лінія літери **E** віддзеркалює поняття опори, підняття, сходи, наприклад, *échalas (m), échallasser, écharpe (f), échasse (f), échelier (m), échelle (f), escalade (f), escalator (m), escalier (m), étage (m), étau (m), étagage (m), étalement (m)*.

У вигляді малої літери, згідно з певною наочною схожістю за своєю формою, знак **e** уподібнюється до образу зародка, який несе у собі такі французькі ЛО, як *écale (f), éclosion (f), éclore, ecbolique (adj.), eutocie (f), étrener, éccéité (f), éjaculat (m), éjaculation (f)* або образу вушної раковини (*écho (m), échométrie (f), esgourde (f), écoute (f), éssoriller, étourdir, esgourder, écouter*). Отже, у цьому випадку літерний знак **E**, утворюючи образ зародка та вуха, виступає піктограмою.

У пов'язана з формою матки саме тому вони передають поняття запліднення. Таке значення літери **U** можна побачити у формі відкритої чаші, що символічно передає вмістилище, готове до наповнення. Отже, літерний знак **U** виражає чашу – жіночий аспект божественного материнства, яка здатна утримати та зберегти духовну енергію, дух. У французькій мовній системі на лексичному рівні цей жіночий аспект відтворено у

слові *Utérus* (m) – «матка» та його похідних. А процес взаємозв'язку чоловічого та жіночого начал у поєднанні двох протилежних стихій – землі (жіночий аспект) та неба (чоловічий аспект), де земля ототожнюється з лексемами *ubac* (m), *uliginaire* (adj.), а небо з ЛО із складовим елементом *urano* від грецького *ouranos* – небо (*uranographie* (f), *uranométrie* (f), *uranoscope* (m) та інші).

Літера S схожа на спіраль або змію, передає ці образи у деяких словах, що починаються на цю літеру. Так, у французькій графічній системі ініціал S виконує піктографічну функцію, зокрема, передаючи образ змії або спіралі у лексемах із значенням «змій», «серп», «звивистість», «спіраль», «обкрут» – *serpent* (m), *sepentiforme* (adj.), *serpement* (m), *serpe* (f), *serpentin* (adj., m, f), *serpenter*, *sinuosité* (f), *sinueux* (adj.), *sinuer*, *spirale* (f), *spiral* (adj., m, f), *spire* (f), *spirale* (adj.), *spiriforme* (adj.). Піктографічну властивість має й слово *esse* (f) – *crochet en forme de S*, *le double crocher*. Графічний образ слова відповідає формі предмета, який воно передає, а саме літера S має форму гака, а подвоєння SS відображає подвійний гак.

Своєю графічною формою знак V має певну схожість із вмістилищем, посудиною, саме тому на лексико-семантичному рівні він й передає подібні поняття: *vase* (f), *vaisseau* (m), *verre* (m).

Z відображає дії та поняття пов'язані з його формою – зигзагом, наприклад: *zébrer*, *zébrure* (f), *zigzag* (m), *zigzagant* (adj.), *zigzager*.

Таким чином, літерні знаки французького письма будуються на основі прямолінійного шрифту латинського алфавіту, конструктивний корпус яких складається з певних графічних елементів, насамперед, коло, напівколо, горизонталь, вертикаль. Оскільки ці графи мають самостійні піктографічні конотації, літерні знаки набувають додаткових значень, які безпосередньо пов'язані з графічною формою. Отже, на лексико-семантичному рівні зв'язок між знаком та значенням залишається незмінним. Такий зв'язок зумовлює адекватний переклад лексичних одиниць на будь-яку мову. Таке тлумачення функціонального навантаження літер французького алфавіту надало можливість запропонувати нове визначення поняття піктограми, а саме: літера-піктограма це іконічний знак, тісно пов'язаний зі значенням слів, за формою нагадує те, що позначається цими словами, навіть у разі, коли йдеться про абстрактні поняття. Представлені у роботі приклади лексичних одиниць доводять той факт, що особливістю піктографічного письма є його простота та доступність, воно не пов'язане з конкретною мовою та може бути зрозумілим носієм будь-якою лінгвокультури. У подальшому перспективним вбачається аналіз символічних характеристик літерних знаків французького письма та особливостей перекладу лексичних одиниць, що мають початкові літери-символи.

Література:

1. Давлетшин А. И. Принципы палеографического анализа иероглифической письменности майя / А. И. Давлетшин // Ломоносов, 2001. – М., 2001. – С. 133–135.
2. Єрмоленко Л. Ю. Піктографічні та ідеографічні знаки у сучасній французькій мові / Лариса Юрїївна Єрмоленко. – К. : Видавець Карпенко В. М., 2005. – 220 с.
3. Кнорозов Ю. В. Неизвестные тексты. Забытые системы письма / Юрий Валерьевич Кнорозов. – СПб. : Наука, 1999. – 216 с.
4. Лоукотка Ч. Развитие письма / Честмир Лоукотка ; [пер. с чешского Н. Н. Соколова]. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1950. – 320 с.
5. Рыжов К. В. 100 великих изобретений / К. В. Рыжов. – М. : Вече, 2000. – 176 с.
6. Frutiger A. L'homme et ses signes. Signes, symboles, signaux / Adrian Frutiger. – P. : Atelier Perrousseaux, 2004. – 311 p.